

Art

unlimited

İKİ AYDA BİR YAYIMLANIR, PARA İLE SATILMAZ, TEMMUZ-AĞUSTOS 2019, SAYI: 52, KAPAK: MIKE NELSON, FOTOĞRAF: ELİF KAHRİ

VENEDİK BİENALİ

Swatch partnerliğiyle düzenlenen Venedik Bienali 58. Uluslararası Sanat Sergisi'ni farklı eleştirmenlerin yazılarıyla mercek altına aldık

MIKE NELSON

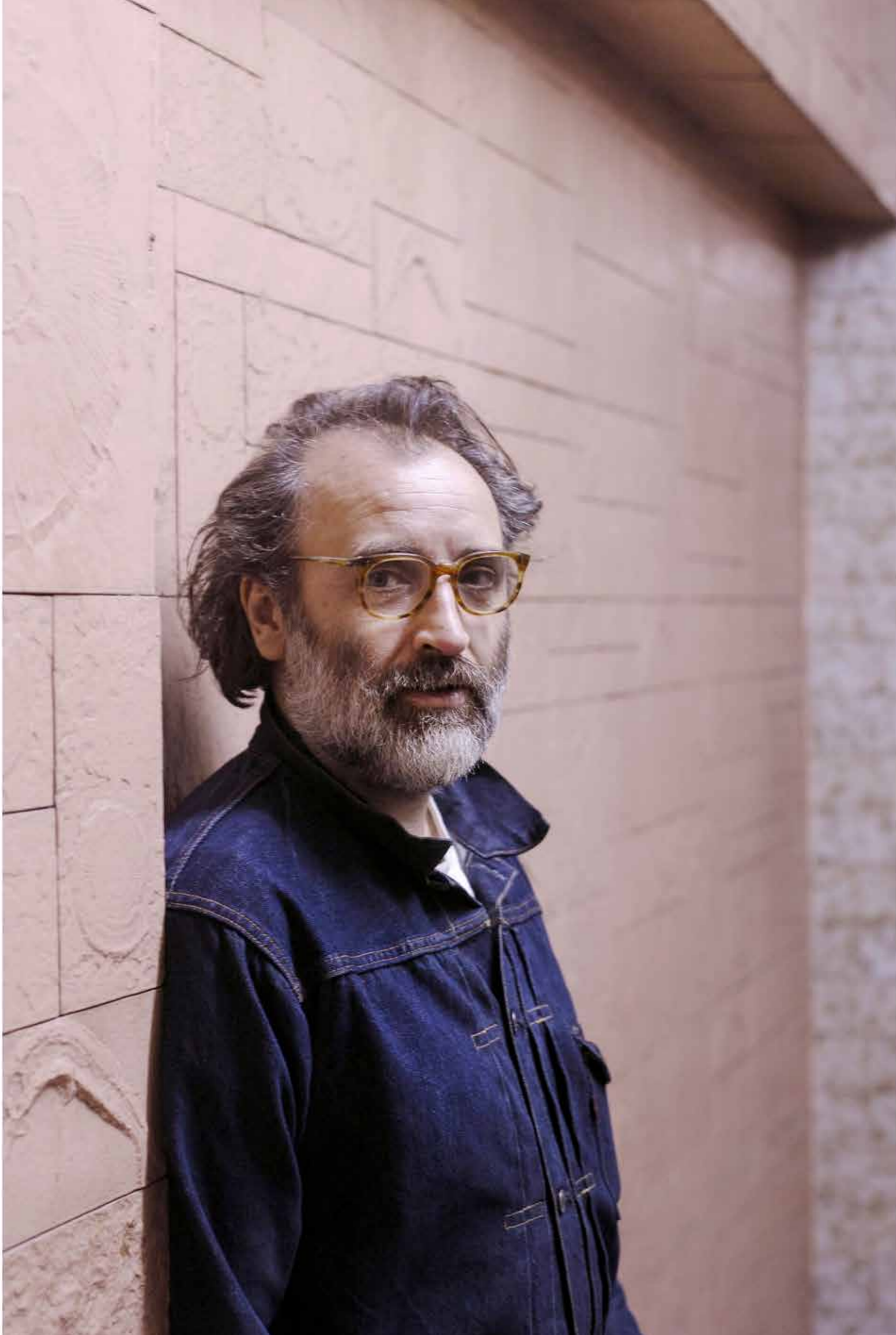
Merve Elveren, sanatçıyla Protocinema organizasyonu ile Eminönü'nde gerçekleşen sergisi vesilesiyle buluştu

MERİÇ ÖNER

Necmi Sönmez, SALT Araştırma ve Programlar Direktörü ile kurumun bugününü ve gelecek hedeflerini konuştu

AK-SAYANLAR

Çınar Eslek'in farklı disiplinleri birleştiren dosyasının bu sayıdaki konukları Seren Yüce ile Murat Akagündüz

Mike Nelson

Protocinema, İngiliz sanatçı Mike Nelson'ın İstanbul'da yeni ürettiği yerleştirmesi *PROJEKTÖR (Gürün Han)*'ı 2 Mayıs-1 Haziran tarihleri arasında Sirkeci'de gösterdi. Hayatı boyunca İstanbul'u sık sık ziyaret etmiş olan Nelson'ın yeni yapıtı mimari müdahale, heykel ve videoyu birleştirerek Gürün Han'ın yedinci katında yer alan on altı odaya yerleşerek kentin değişen manzarasını, hem mahrem, hem de küresel düzeyde yansıtan bir çalışma olarak izleyicileri karşıladı. Sanatçıyla son sergisi ve pratiği üzerine sohbet ettik

Röportaj: Merve Elveren
Fotoğraflar: Elif Kahveci

MIKE NELSON, PROJEKTÖR
(GÜRÜN HAN), 2019, PROTOCINEMA
TARAFINDAN SERGİLENDİ.
HENRY MOORE FOUNDATION,
ALSERKAL ARTS FOUNDATION
VE GALLERIA FRANCO NOERO,
TORINO'NUN DESTEĞİYLE.

Mike, konuşmamıza Jean-Luc Godard'ın 1965 yapımı filmi *Alphaville*'deki Red Star Hotel'i sorarak başlamak istiyorum. *PROJEKTÖR (Gürün Han)* sergisinin merkezinde *Agent Dickson at the Red Star Hotel* adlı eski bir işiniz yer alıyor. Sergi süreci nasıl gelişti? 1995 yılından bir işi sergiye dâhil etmeye nasıl karar verdiniz?

8. İstanbul Bienali için ürettiğim *MAGAZİN (Büyük Valide Han)*'i yine aynı bölgede yer alan bir Osmanlı hanında sergilemişim. Protocinema sergisi üzerinde çalışırken, Büyük Valide Han'ı bir başka mekânla, ama bu sefer seküler alana ait bir ikiz mekânla tamamlama fikrinin iyi olacağını düşündüm ve 20. yüzyıl sonlarına ait bir han arayışına girdim.

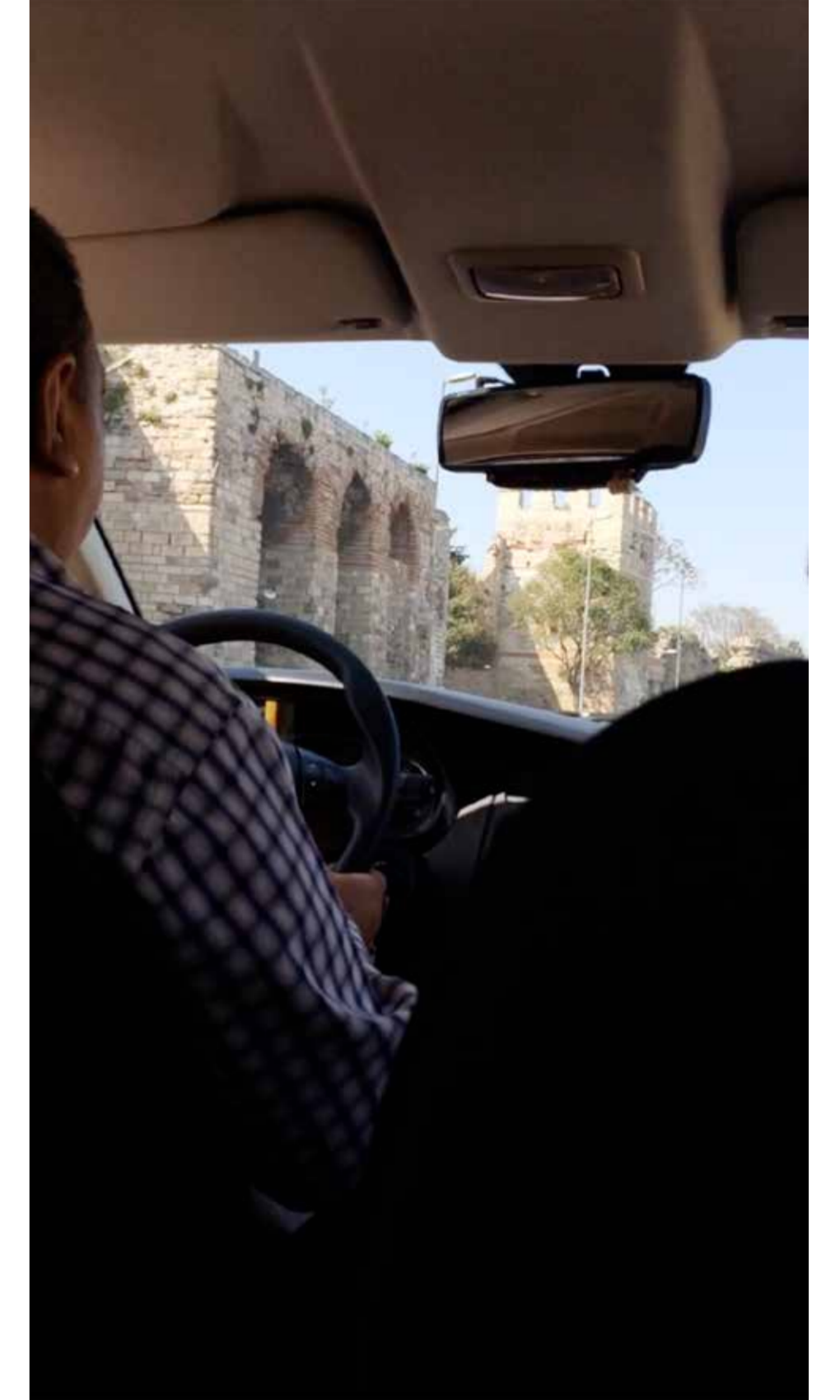
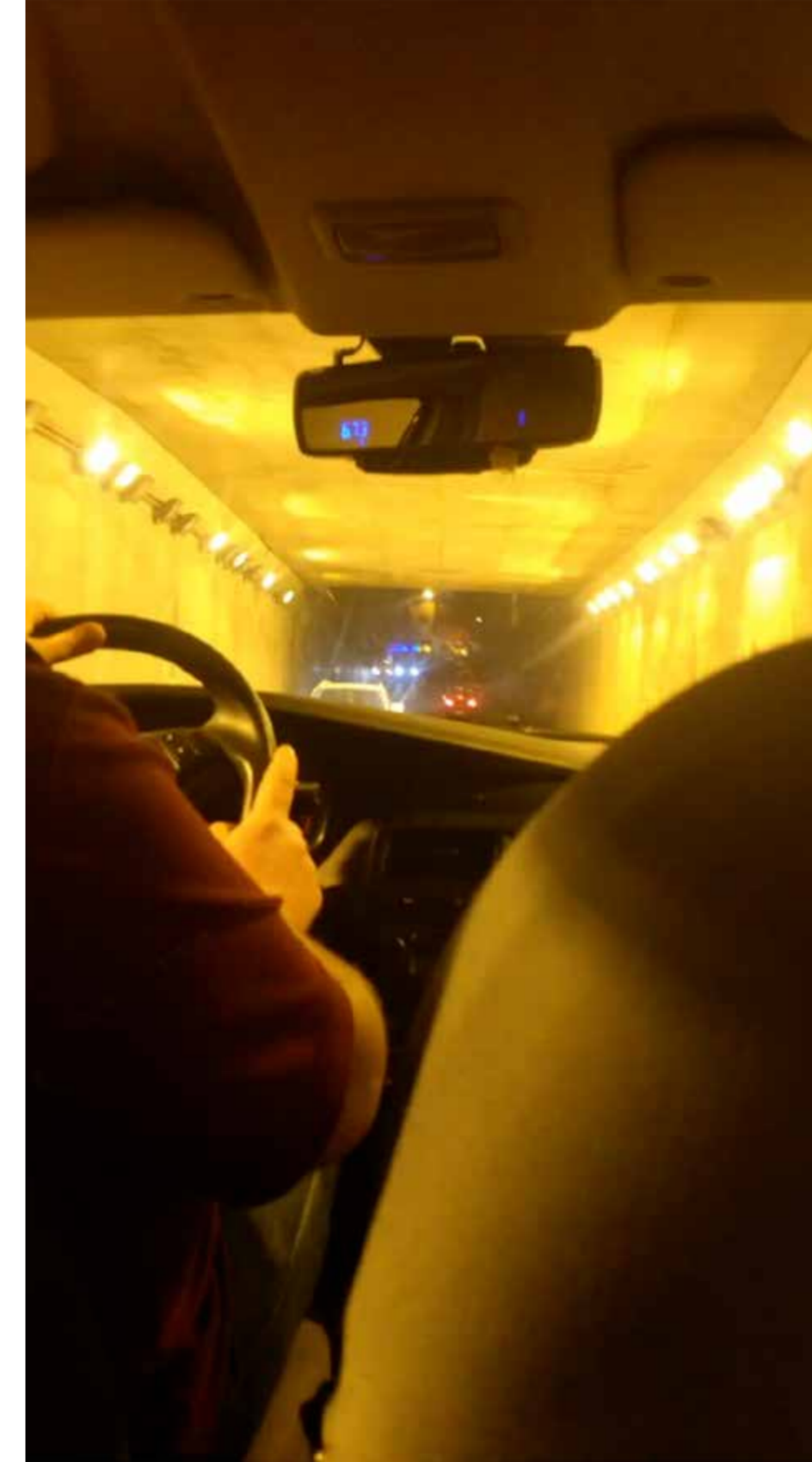
Sergi için Gürün Han'daki dükkan sahiplerinden izin almamız birkaç sene sürdü. Yedinci katta on altı odadan oluşan mekânı ve odaların iç içe yerleşimini gördüğümde, "biraz tuhaf, ama Ajan Dickson için mükemmel" diye düşündüm. *Alphaville* filminde, Lemmy Caution, Ajan Dickson'la buluşmadan hemen önce, genç bir adamın Galata Köprüsü'nün arkasındaki sokaklardan birinde yer alan Red Star Hotel hakkında yaptığı konuşmayı duyarsınız. 1995 senesinde Londra'nın güneyinde yer alan Deptford'da *Agent Dickson at the Red Star Hotel* üzerinde çalışırken gençlik yıllarımdan çok iyi bildiğim bu sokakların hayalini kurardım. *PROJEKTÖR (Gürün Han)* sergisi için bundan yirmi yıl önce İngiltere'de işi kurarken zihnimde canlandırdığım sokakları yeniden düşünmenin ve 1995 tarihli işin ikiz bir versiyonunu hayata geçirmenin ilginç olacağını düşündüm.

Agent Dickson at the Red Star Hotel'in dış kabuğu tarihi yarımada'daki günlük ticari faaliyetleri yansıtır bir biçimde, farklı ülkelerden gelmiş karton koliler, ahşap ve plastik kutularla kaplı. Odayı kaplayan huzursuzluk verici kırmızı ışık neredeyse hareket etmeye mâni oluyor. Ancak kabuğun içerisinde aşına olduğumuz bir manzara var. İnce bir şilte, boş bir kuş kafesi, tespihler, yıpranmış Şevket Süreyya Aydemir'in *Tek Adam* kitabı, ayarı bozulmuş bir radyonun sesi ve yere düşmüş bir at heykeli... Dini gözlemleri olmuş seküler bir adama ait mütevazı bir yatak odası. İşin konstrüksiyonu ise bir uzay gemisini çağrıştırıyor.

1995 senesinde kağıt kutuları Deptford'daki bir marketten topladığımda mahallede dünyanın dört bir yanından gelen insanlar yaşıyordu. Afrika'dan, Asya'dan, Orta Doğu'dan, Güney Amerika'dan... Yerleştirme bu anlamda o mahallede, o markette hâlihazırda var olan durumu yansıtıyordu. İşin güncel versiyonundaki kutuları da bu nedenle özellikle üzerlerinde farklı ülkelerin alfabeleriyle yazılmış yazılar ve semboller olduğu için seçtim. Gürün Han'daki versiyon daha az çeşitlilik gösteriyor tabii. Çünkü bugün her şey aynı kişiler, aynı şirketler tarafından üretilip dünyanın dört bir yanına dağıtılıyor.

Odanın durağanlığının ve gerçekliğinin altı, mekâna yayılan kırmızı ışığın gerçek dışılığıyla çizili. Kırmızı ışığı birçok işimde kullandım, çünkü başka bir dünyaya ait; B sınıfı bir bilimkurgu boyutunu katıyor. Öte yandan mekânda yer alan nesnelere de homojenleştiriyor; heykelsi kütle önce bir uzay gemisini andırıyor, daha sonra kendisini oluşturan maddeye dönüşüyor.

Bu homojenlik durumu aynı zamanda işin bulunduğu ülkeye ideolojik anlamda da gönderme yapıyor. 1980'lerde İstanbul'u ziyaret ettiğimde, Atatürk'ün bakışlarını üzerinde hissetmişim. Tıpkı *Alphaville*'deki Professor von Braun gibi. Atatürk, bütün çelişkilerine rağmen, Türkiye'yi dönemin Sovyetler Birliği ya da Avrupa ve Orta Doğu vizyonunun dışında bir vizyonla modernleştirdi... İmparatorluğun reddi, değişmesi, dönüşmesi benim için hep ilgi çekici olmuştur. İngiltere'de imparatorluk fikri hiç bir zaman reddedilmedi. Sanırım Brexit'le alakalı temel mesele de bu.

“Gürün Han bir kervansarayın modernizmle karşılaşmasından ortaya çıkan romantik bir fikir gibi”

Agent Dickson at the Red Star Hotel içinde yer alan farklı objelerin ve sembollerinin aslında didaktik olmaktan öte kıskırtıcı bir etkisi var; ve bu birlikteliklerin farklı, hatta muğlak okumalara yön vermesini seviyorum. Boş kafes oldukça hüznü, yanındaki portrenin ise homoerotik bir göndermesi var. Bir kenarda duran at ve yakınında bir çift yumurta topuklu erkek ayakkabısı... Başka bir kültürün, özellikle de ait olmadığın bir kültürün, hayal gücünü kavramaya çalışmak benim için heyecan verici. Sanırım bu birçok yönden tam anlamıyla bir analogi.

1956 yılında inşa edildiğinde Gürün Han, Orta Doğu ve Balkanların en büyük alışveriş merkezi olarak düşünülmüş. Bugün ise yedinci katın o boş koridorlarında gezdiğinizde, 50'lerde uygulanmış yaldızlı dükkân tabelaları, 90'lardan kalma gazetelerin spor sayfaları, 2000'lerin başlarından takvim sayfaları görüyorsunuz ve sık sık 1975'teki kundaklama hikâyesini hatırlatan bilgilerle karşılaşıyorsunuz.

Birçok yönden bu iş, hanın ta kendisiyle alakalı; bina seküler Türkiye'nin hikâyesiyle bağıntılı olarak da enteresan bir öne sahip. Girer girmez bambaşka bir dünyanın ve bir akışın içine dâhil oluyorsunuz. Evet, tipik bir han yerleşim planına sahip, ama bir yandan da modern yer döşemeleri ve asansörleriyle beton bir kervansaray gibi de. Gürün Han bir kervansarayanın modernizm ile karşılaşmasından ortaya çıkan romantik bir fikir gibi.

PROJEKTÖR (Gürün Han) Sirkeci tramvay durağından çıkar çıkmaz başlıyor. Bir an durup, Google Maps'de konumunuzu buluyorsunuz. Etraftaki trafik ışıklarının hiçbir fonksiyonu yok; yayalar, tramvaylar ve arabaların hepsi aynı anda yollarını bulmaya çalışıyor. İçinde olduğunuz kaostan büyümüş bir şekilde ilerlerken, Google Maps sizi yanlış bir yere getiriyor ve sormaya başlıyorsunuz: "Affedersiniz, Gürün Han hangisi?" Tamamen kaybolmuş bir vaziyette binanın içine girdiğinizdeyse hanın sakinleri size yedinci katı işaret ediyor.

Benzer bir deneyim 8. İstanbul Bienali'nde Büyük Valide Han'da yer alan *MAGAZİN (Büyük Valide Han)* işinin de önemli bir parçasını oluşturuyordu. Binayı bulmanız gerekiyor, ve bulmaya çalışırken ki yolculuğunuz da işin bir parçası. O dönemde çok az insan Büyük Valide Han'ın bulup işi görebilmişti, çünkü bulması oldukça zordu. Gürün Han'ın içinde yaptığınız yolculuğun da bir önemi var. Hanın katları arasında dolaşırken bambaşka bir İstanbul'la karşılaşıyorsunuz. Bir hanın işleyişini deneyimlemek, yük arabaları, ambalaj kağıtları, ve hanın günlük hareketliliği oldukça arkaik ve enteresandı.

2003 yılında *MAGAZİN (Büyük Valide Han)*, bir uzantısı olan 54. Venedik Bienali'nde İngiltere pavyonundaki işiniz *I, Imposter*, ve şimdi de *PROJEKTÖR (Gürün Han)*. Tarihi yarımadayla uzun süredir devam eden bir ilişkiniz var.

Belleğimdeki şehir ve şehirle kurduğum ilişkiyle alakalı tuhaf ve karmaşık bir durum söz konusu. Bu şehirle beraber büyüdüm ve her ziyaretimde benimle beraber o da farklı derecelerde değişim gösterdi. Buraya yaptığım her yolculuk benim için kendimle gerçekleştirdiğim bir buluşma gibi. 1987 yılında İstanbul'a ilk geldiğimde oldukça gençtim ve İstanbul'dan başlayarak bütün ülkeyi gezdim. 1992 ve sonrasında da ziyaretlerime devam ettim. Her zaman Sultan Ahmet'te kaldım, burası benim için İstanbul'un merkezi.

2003 yılında 8. İstanbul Bienali için davet edildiğimde, beni limanın içinde yer alan, pasaportla girilen büyük beyaz bir mekâna, Antrepo'ya götürdüler. Ziyaret edende iyi bir his yaratmayan bir geçiş mekânıydı; "bienal bu kadar şehirle özdeşleşmişken, neden ana sergi burada" diye düşündüm. "Başka bir yer bulabilir miyim diye biraz etrafa bakınmam lazım" dedim ve aşına olduğum Sultanahmet'e doğru yola koyuldum. Büyük Valide Han'ı da böylece buldum. Birçok anlamda, tarihi yarımada benim için hem hayatımla ilgili gerçek belleği, hem de şehirle ilgili daha egzotik inşa edilmiş olan belleği temsil ediyordu. Açıkça söylemem gerekirse, hayal ettiğim Doğulu şehrin tam da karşılığıydı.

MAGAZİN'in araştırma ve kurulum sürecinde, bir ay boyunca İstanbul'da kaldım ve nedense o dönemde 1987'de kaldığım oteli bulmakla alakalı bir takıntım vardı. Otelin çatı katında uyuduğumu çok net hatırlıyordum. Bu arayış benim için oldukça komik bir maceraya dönüştü; ve ben her gece kurulum sonrası, diğer sanatçılar şehrin öbür tarafında kaldığı için, tek başıma sokaklarda yürüyüp oteli bulmaya çalıştım. Ortadan kaybolmuştu. 2011 yılında Venedik Bienali'ndeki iş için malzeme araştırmaya İstanbul'a geldiğimde, yol çalışması sebebiyle bir ara sokağa daldım; ve otel karşıma çıktı. Sanki şehir ben ona sırtımı dönmüşken kendini yeniden tasavvur ediyordu ve ben 2003 yılındaki o takıntılı arayışım sırasında bu sokağı ıskalamış olma ihtimalimin olmadığına emindim.

PROJEKTÖR (Gürün Han)'da kırmızı ışığın hakim olduğu odalar *Agent Dickson at the Red Star Hotel* işi ile başlayarak buluntu nesnelere inşa edilmiş. Her biri sessiz ve oldukça durağan. Küçük monitörlerde gösterilen ya da pürüzlü yüzeylere yansıtılan videoların yer aldığı odalar ise tam tersine sürekli değişen bir durumu, bir yolculuk hâlini gösteriyor. Farklı odalar arasında anlatı nasıl akıyor?

Uzun yıllardır kendime bir fikri, nasıl iletmek istediğime ve bu fikrin deneyimleyen tarafından nasıl anlaşılmasını istediğime dair alanlar yarattım. Bir grup veri toplar, bunlarla bahsi geçen "alan"ın önceden belirlenmiş sınırları içerisinde sezgisel bir biçimde, sizi de işle empatik düşünmeye zorlayacak şekilde manipüle edip, oynarım. Sergide yer alan videolar tarihi yarımada etrafında, bir taksinin arka koltuğunda gizli kapaklı çekildi. Mekân içinde yana yatık olarak ve genellikle ayna kullanarak görüntüyü bozacak bir şekilde yansıtmaya karar verdim ki ilk bakışta ne oldukları anlaşılmasın.

Projeksiyon aleti kullanıp, onu olduğundan daha az değerli gösteren bir yöntemdi bu. Tabii bir de yerleştirmelerde eski projektörleri tercih etmem, çekimde *lo-fi* etkisi yaratan iyi bir numaraydı. Sonuçta ortaya çıkan videoların 80'lerde ya da 90'larda çekilmiş gibi gözükmesi. Eski bir teknolojiyle daha dün çekilen filmlerin, farklı bir döneme ait gibi gözükmesi hayli enteresan. Birçok yönden video odaları arasındaki bağ ise *Agent Dickson at the Red Star Hotel*'in yeni ikizi. Çünkü o iş, bütün yapısal özellikleriyle her şeyin hem fiziksel hem psikolojik anlamda kökü ve kaynağı.

“İstanbul’la beraber büyüdüm. Her ziyaretimde benimle beraber o da farklı derecelerde değişim gösterdi. Buraya yaptığım her yolculuk benim için kendimle gerçekleştirdiğim bir buluşma gibi.”